

ORGANISASI DALAM PERUT:

Satu Kajian Kes Di Kampung Pegoh

Wilayah Naning, Melaka

Oleh

Abu Hasan bin Jaalam

Latihan Ilmiah Untuk Memenuhi
Syarat-syarat Bagi Ijazah Sarjana Muda
Sastera (dengan Kepujian)

Jabatan Antropologi dan Sosiologi
Universiti Kebangsaan Malaysia
1974/1975

SINOPSIS

Komuniti matrilineal telah banyak diperbincangkan dalam kaji-lidikan mahasiswa bagi tujuan latihan ilmiah, tetapi kesemua kajian-kajian ini ditumpukan kepada komuniti matrilineal dalam Negeri Sembilan. Kajian tentang komuniti matrilineal di Wilayah Naning khususnya belum mendapat perhatian yang begitu serious dari pengkaji-pengkaji.

Bagi memperluaskan bidang kajian tentang komuniti matrilineal di Wilayah Naning, penulis akan mengkaji perkembangan komuniti ini dari sudut kaji budaya, yang akan ditumpukan dalam kajian Organisasi Dalam Perut. Penulis akan melihat sejauhmanakah perut dapat memainkan peranan untuk mengekalkan perpaduan anggota-anggota dan menyelesaikan konflik. Bagaimanakah penyelesaian ini berguna untuk membuat penyesuaian dengan perubahan politik dan ekonomi. Dalam konteks ini penulis melihat organisasi perut dari dua dimensi iaitu dari segi peranan dan fungsi ketua adat serta individu-individu yang menganggotai satu-satu perut khasnya dan suku amnya.

Bab I sebagai pengenalan, antara lain menghuraikan latar belakang keadaan ekonomi dan keadaan Ilmu Alam di kawasan kajian.

Dalam Bab II penulis membincangkan beberapa konsep penting yang akan menjadi teras perbincangan selanjutnya. Misalnya konsep suku dalam perut, ideologi kesukuan, perut-perut dalam suku, jurai-jurai dalam

perut, anak buah dalam suku dan kedin-kedeh dalam perut. Manakala dalam Bab III kajian ditumpukan kepada "hiraki sosial dan pimpinan dalam perut". Antara lain penulis akan melihat konsep hiraki dalam komuniti Adat Per-Pateh. Dalam membincangkan konsep ini, penulis akan melihat dua bentuk pimpinan iaitu bentuk pimpinan tradisional dan keduanya bentuk pimpinan birokrasi. Bab ini juga membincangkan hiraki pimpinan dalam perut iaitu penulis melihat sejauh manakah peranan buapak dan kedin sebagai ketua bagi satu-satu perut dan jurai mentadbir keseluruhan anak buahnya. Dalam Bab IV, penulis menghuraikan organisasi dalam perut dalam konteks kekeluargaan, perkahwinan dan pemilihan jodoh.

Dalam Bab V penulis melihat peranan perut dalam menyelesaikan sebarang konflik, misalnya konflik yang timbul antara adik beradik berhubung dengan pembahagian tanah pesaka. Sejauh manakah peranan buapak dan kedin dalam menyelesaikan sebarang konflik yang timbul dan bagaimanakah penyelesaian dibuat.

Bab VI menghuraikan adat dan perubahan, satu refleksi dari perubahan-perubahan di peringkat perut. Bentuk perubahan-perubahan yang dilihat ialah dalam konteks susunan dan hubungan kekeluargaan, organisasi ekonomi, semenda menyemenda dan perubahan pimpinan dalam perut.

Bab VII merupakan kesimpulan daripada keseluruhan perbincangan.

PENGHARGAAN

Dalam membuat kajian ini, saya banyak berhutang budi kepada beberapa orang yang sedia memberi pertolongan, kerjasama dan bimbingan dan kepada mereka ini semua saya ucapkan terima kasih. Teristimewa sekali, saya ingin mengucapkan terima kasih kepada penyelia saya, Encik Mohd. Dahlan Hj. Aman, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Dalam usaha mengawasi penulisan ini, Encik Mohd. Dahlan telah membuat teguran-teguran yang membina dan setelah menyemak kajian ini dengan cara yang penuh teliti, saya telah dapat menyiapkan seperti bentuknya sekarang ini. Dalam keadaan yang sebuk itu Encik Mohd. Dahlan telah dapat juga meluangkan masanya untuk mengawasi penulis. Atas pengorbanan yang dibuat oleh Encik Mohd. Dahlan, sekali lagi saya mengucapkan setinggi-tinggi terima kasih.

Saya juga mengambil kesempatan di sini mengucapkan terima kasih dan penghargaan kepada Sidang Othman bin Ibrahim, Hj. Jaalam bin Hj. Idris, Hajjah Nyonya binti Taib, Encik Hitam bin Mula dan penduduk-penduduk kampung Pegoh, atas kerjasama yang diberikan semasa saya berada di kawasan kajian.

Saya juga merakamkan penghargaan dan terima kasih kepada Sdri. Zawiah Yussof yang telah banyak memberikan pertolongan dengan tidak mengira masa dan tenaga untuk menyiapkan latihan ilmiah ini. KEPADANYA sekali lagi

saya mengucapkan setinggi-tinggi terima kasih.

Akhirnya terima kasih diucapkan kepada kakitangan pejabat Penghulu Alor Gajah, Pustakawan dan kakitangan perpustakaan Universiti Kebangsaan Malaysia, Universiti Malaya, Arkib Negara Malaysia kerana kemudahan dan kerjasama yang diberikan. Juga kepada saudara Mohd. Sahir Naim kerana pertolongan beliau menaip latihan ilmiah ini. Kepada semuanya saya ucapkan TERIMA KASIH.

Abu Hasan bin Jaalam
Universiti Kebangsaan Malaysia
Kuala Lumpur.

Kuala Lumpur
Februari, 1975.

SINGKATAN

JMBRAS : Journal of The Malaysian Branch Royal Asiatic
Society

JADUAL

		Halaman
1.	Jadual 1.1 : Banci Penduduk Dan Perumahan Kampung Pegoh Tahun 1970	2
2.	Jadual 1.2 : Bilangan Isi Rumah Mengikut Kampung-Kampung Wilayah Naning, Melaka	7
3.	Jadual 5.1 : Masa Penyelesaian Konflik Di Kampung Pegoh, Wilayah Naning, Melaka	89
4.	Jadual 6.1 : Penggunaan Trektor Dalam Penyediaan Sawah Di Kampung Pegoh	101
5.	Jadual 6.2 : Penggunaan Tenaga Menyeraya Dalam Penyediaan Sawah Di Kampung Pegoh, Wilayah Naning, Melaka	101

KANDUNGAN

	Halaman
SINOPSIS	ii
PENGHARGAAN	iv
SINGKATAN	vi
JADUAL	vii
KANDUNGAN	viii
 BAB I : PENGENALAN	 1
1.1 : Tujuan Kajian	1
1.2 : Kawasan Kajilidik	2
1.3 : Persoalan Pokok	3
1.4 : Hipotesis	4
1.5 : Method Kajilidik	4
1.6 : Ilmu Alam	5
1.7 : Ekonomi	8
 BAB II : KELOMPOK SOSIAL ATAS FAKTOR ADAT	 11
2.1 : Suku Dalam Adat	11
2.2 : Ideoloji Kesukuan	17
2.3 : Perut-Perut Dalam Suku	21
2.4 : Jurai-Jurai Dalam Perut	26
2.5 : Anak Buah Dalam Suku	28
2.6 : Kediri-Kedeh Dalam Perut	37
 BAB III : PERUT DILIHAT DARI SEGI HIRAKI SOSIAL DAN PIMPINAN ..	 39
3.1 : Sistem Pimpinan Tradisional	39
3.2 : Susunan Tadbiran Adat Selepas Kedatangan Inggeris	42

3.3 : Hiraki Pimpinan Dalam Perut	...	...	...	47
3.4 : Buapak	...	...	...	47
BAB IV : ORGANISASI DALAM PERUT	...	...	...	53
4.1 : Kekeluargaan	...	...	...	53
4.2 : Perkahwinan	...	...	...	65
4.3 : Pemilihan Jodoh	...	...	...	80
BAB V : PERUT SEBAGAI SATU MEKANISMA SOSIAL	...	...	...	87
5.1 : Penyelesaian Konflik	...	...	...	87
5.2 : Alternatif Dari Segi Jalan Buntu Dalam Hidup Bersuku				90
BAB VI : ADAT DAN PERUBAHAN SATU REFLEKSI DARI PERUBAHAN-PERUBAHAN .				
DI PERINGKAT PERUT	...	...	...	96
6.1 : Aliran Tua	...	...	...	96
6.2 : Aliran Kaum Belia/Pemuda	...	...	...	97
6.3 : Susunan Kekeluargaan	...	...	...	97
6.4 : Organisasi Ekonomi	...	...	...	99
6.5 : Hubungan Kekeluargaan	..	...	...	102
6.6 : Semenda Menyemenda	...	...	...	103
6.7 : Perubahan Pimpinan	...	...	...	104
BAB VII : KESIMPULAN	...	...	...	105
BIBLIOGRAFI	...	...	...	111
LAMPIRAN : Lampiran 1 : ATURAN HUKUM BUNUH	...	...	...	113
Lampiran 2 : NAMA-NAMA PENGHULU NANING SEJAK ZAMAN PORTUGIS HINGGA SEKARANG 1632 - SEKARANG	...	...	...	116
Lampiran 3 : PETA DAERAH ALOR GAJAH DAN WILAYAH ADAT NANING	...	...	...	118

BAB LIMA

PERUT SEBAGAI SATU MEKANISMA SOSIAL

5.1 : Penyelesaian Konflik

5.2 : Alternatif Dari Segi Jalan Buntu
Dalam Hidup Bersuku

PERUT SEBAGAI SATU MEKANISMA SOSIAL

5.1 : Penyelesaian Konflik.

Pada prinsipnya, tiada sebuah masyarakat yang tidak mengalami konflik. Kebenaran hal ini tidak dapat dinafikan bila konflik dikaji dalam erti yang lebih luas. Konflik boleh dan sering timbul kerana pertemuan antara dua atau lebih unsur-unsur yang bertentangan. Konflik sosial timbul bila adanya hubungan-hubungan sosial yang membawa matalamat-matalamat yang bertentangan. Oleh itu bila konflik sosial dibincangkan tidak dapat kita mengasingkan dari masalah perhubungan sosial atau interksi sosial.

Di peringkat perut, satu-satu konflik akan dirujuk kepada buapak. Tugas buapak ialah menyelesaikan ketegangan yang timbul dalam hubungan anak buah. Dalam menyelesaikan konflik buapak menggunakan kewibawaan dan kuasa⁶³ yang ada padanya.

Jenis-jenis konflik yang diselesaikan oleh buapak adalah hal-hal yang berkaitan dengan soal-soal adat dalam konteks hidup bermasyarakat. Hal-hal berhubung dengan soal-soal di luar pentadbiran adat adalah di luar kekuasaan buapak. Jika buapak gagal menyelesaikan konflik itu, kes itu dirujuk kepada Lembaga Suku dan seterusnya kepada Lembaga Undang Naning.

63. 'On Segmentary Lineage System' (A Cure Bequest Prize Essay 1955), Journal Royal Anthropology Institute, 11, 1956, halaman 39-80.

Buapak akan mengumpulkan semua anak buah di dalam sukunya. Istiadat mengumpul semua anak buah dipanggil majlis berkampung. Maksud berkampung di sini ialah semua anak buah dihimpunkan dan dalam himpunan itulah diselesaikan sebarang konflik yang ujud. Dalam istiadat ini ketua-ketua adat yang hadir adalah lembaga dari suku berkaitan, buapak dari perut yang terlibat dan kedin anak buah yang berseteru dan anak buah suku. Buapak menjadi sebagai jurucakap dan berfungsi sebagai ketua dalam menyelesaikan satu-satu kes yang melibatkan kebajikan perutnya. Ia juga menjatuhkan hukuman atau menjadi orang tengah mengendurkan satu-satu ketegangan. Penulis berpeluang menyertai satu istiadat berkampung di Kampung Pegoh. Majlis berkampung itu diadakan kerana hendak menyelesaikan satu kes pembayaran cukai tanah pesaka. Tanah pesaka tersebut dimiliki oleh tiga orang saudara perempuan, dan milik mereka ke atas tanah itu belum lagi ditentu bahagikan. Adik beradik perempuan yang tengah enggan membayar cukai tanah tersebut sedangkan hasil dari tanah tersebut dinikmati. Keadaan demikian membawa pergaduhan di dalam keluarga tersebut, sehingga perkara tersebut dirujuk kepada buapak. Penulis perhatikan dalam istiadat tersebut buapak berperanan sebagai ketua dan ialah yang menjalankan majlis untuk mencapai perdamaian.

Berbalik kepada kuasa dan kewibawaan buapak menyelesaikan pertelingkahan anak buah, sebenarnya dalam membuat keputusan, ia mesti berusaha mendapatkan semangat muafakat dari ahli-ahli perutnya. Pendapat dan buah fikiran anak buah adalah dihormati. Individu yang diadili juga diberikan kebebasan bersuara. Ini memperlihatkan ciri-ciri demokrasi.

Konflik antara orang semenda dengan tempat semendanya kerap berlaku. Sebenarnya dalam perut di mana suami/bapa itu bersemenda, ia adalah tertakluk kepada sistem pengharapan tempat semenda. Misalnya bukan sahaja ia diharapkan menjaga dan membela rumah tangganya bahkan diharapkan berkhidmat kepada orang tempat semendanya. Dia harus hormat tempat semendanya. Namun corak ideal ini kerap kali tidak diikuti sepenuhnya, terutamanya sekali bila terdapat orang semenda yang mempunyai kedudukan yang kukuh dari segi politik dan ekonomi. Ini tidak bererti pula tekanan dari sistem pengharapan tempat semenda sudah hapus sama sekali. Pelanggaran terhadap konstrain ini kerap menimbulkan hubungan konflik antara orang semenda dengan tempat semenda. Situasi ini pernah mengakibatkan perceraian suami isteri. Konflik yang demikian memerlukan penyelesaian dan dalam konteks ini ia dirujuk kepada buapak, dan diselesaikan dalam majlis berkampung.

Di Kampung Pegoh didapati perselisihan keluarga diselesaikan dalam majlis berkampung menjelang majlis perkahwinan dilangsungkan. Dari kajian ke atas 25 buah rumah didapati enam keluarga pernah menyelesaikan konflik di masa mengadakan istiadat berkampung perkahwinan. Terdapat dua kes yang diselesaikan dalam majlis berkampung biasa.

Jadual 5.1 : Masa Penyelesaian Konflik di Kampung Pegoh, Wilayah Naring, Melaka.

a. Masa istiadat berkampung perkahwinan.	6
b. Masa biasa	3
c. Tiada konflik	16
JUMLAH	25

Keadaan (a) terjadi mungkin disebabkan konflik yang timbul di antara saudara mara dibiarkan berlarutan tanpa usaha untuk menyelesaikannya di peringkat perut. Apabila mengadakan majlis berkampung perkahwinan, di mana kehadiran saudara mara suku waris diperlukan, barulah kes perselisihan keluarga dibongkarkan. Jadi dapat dilihat, istiadat berkampung perkahwinan bukan sahaja menyelesaikan soal-soal perkahwinan tetapi juga menyelesaikan terlebih dahulu sebarang konflik jika terdapat di dalam keluarga perut yang berkenaan.

5.2 : Alternatif Dari Segi Jalan Buntu Dalam Hidup Bersuku.

Hidup bersuku adalah berlandaskan pada persamaan nilai dasar yang terlihat di dalam perbilangan adat. Komuniti Perpatih amnya mempunyai ideologi sosialnya sendiri dan ideologi termaktub dalam perbilangan adat. Pada umumnya, hidup bersuku adalah hidup beradat yang teradat. Hidup bersuku adalah diatur menurut adat yang mengutamakan muafakat dalam melakukan sesuatu. Prinsip bermuafakat dan bersefahaman merupakan prinsip yang berjalan di seluruh organisasi masyarakat. Oleh itu dalam menghadapi jalan buntu dalam hidup bersuku, usaha mendapatkan muafakat menjadi kunci kepada perdamaian. Dalam keadaan yang ujud sekarang, usaha ini diikhtirakan di peringkat perut. Pada idealnya usaha ini melibatkan kelompok suku.

i. Konflik dan jalan buntu.

Dalam Wilayah Adat Perpatih Nanning khususnya di Kampung Pegoh ada dua jenis tanah dalam sistem tanah adat yang selalu menghadapi jalan

buntu dalam pembahagian milik : Jenis tanah yang pertama ialah tanah pesaka suku. Tanah ini dikaitkan dengan pesaka nenek moyang. Konsep nenek moyang memberi dua jenis hubungan iaitu hubungan perut dalam satu suku dan satu lagi ialah hubungan waris mengikut keturunan sebelah bapa. Tanah pesaka terbahagi kepada dua jenis iaitu tanah pesaka suku iaitu tanah yang diterokai nenek moyang semasa mula-mula mendirikan kediaman. Pemegang mutlak tanah jenis ini adalah pihak perempuan. Tanah ini diturunkan melalui beberapa keturunan, sekurang-kurangnya tiga keturunan, kepada satu-satu perut mengikut sebelah ibu. Tanah ini mencapai status pesaka suku apabila pihak yang memegang tanah ini meminta diistiharkan dan dikanunkan tanah ini sebagai tanah pesaka suku dengan persetujuan lembaga adat pihak yang berkenaan.⁶⁴ Kedua ialah tanah pesaka waris iaitu tanah nenek moyang yang diberikan kepada anak lelaki dan perempuan. Tanah ini dikatakan tanah pesaka waris kerana tanah nenek moyang ini pada asalnya adalah harta penambahan ke dalam suku itu yang mungkin berupa tanah carian bapa ataupun tanah persembahan.

Dari segi kedudukan anak buah, kedudukan tanah pesaka waris dapat memberi pertalian kepada nenek moyang waris yang membuat harta berkenaan. Satu perbezaan antara tanah pesaka suku dengan tanah pesaka waris dari segi pentadbiran di Pejabat Daerah ialah orang lelaki tidak boleh sama sekali mencatat nama mereka ke atas tanah pesaka suku ke dalam

64. Mohd. Dahlan Hj. Aman, op. cit., halaman 65.

buku daftar mukim.⁶⁵ Namun begitu dalam tanah pesaka suku walaupun lelaki tidak berhak mencatat nama mereka ke dalam buku daftar mukim tetapi adat tidak melarang dia mengambil hasil dari tanah tersebut jika ia mahu.

Tiap-tiap jenis tanah adat adalah tertakluk kepada satu-satu bab undang-undang adat yang diadatkan. Pemegang mutlak bagi tanah pesaka suku ialah anak perempuan sebelah ibu dan kalau tiada anak perempuan, maka turunlah pesaka suku itu kepada kedin kodehnya dalam aturan yang menurun. Mula-mula anak sendiri, kemudian sepupu, dua pupu dan seterusnya.

Konflik dalam pembahagian harta pesaka suku di kalangan adik beradik dan suku waris terutama di peringkat perut sering menghadapi jalan buntu. Keadaan ini terjadi bila ibu kepada adik beradik meninggal dunia tanpa membuat perompakan terlebih dahulu kepada anak-anaknya. Ketegangan kerap timbul oleh keadaan ke semua adik beradik tersebut tidak tinggal bersama di rumah ibu. Bagi saudara perempuan, misalnya, yang tinggal bersama ibu mungkin inginkan bahagian yang lebih kerana ia lebih rapat dengan ibu dan mungkin anak kesayangan. Mungkin terdapat juga saudara lelaki anak angkat yang dikedimkan menuntut harta tersebut. Keadaan begini selalu membawa ketegangan antara adik beradik dan suku waris yang terlibat. Dalam keadaan yang konflik ini, ada tiga cara penyelesaian mengikut adat.

65. Ibid., halaman 67.

(a) Cara Adat.

Sebagai mekanisma untuk membuat keputusan, cara adat memerlukan institusi berkampung. Melalui institusi ini ada saluran-saluran tertentu di mana ketua-ketua adat memainkan peranan masing-masing untuk mencapai kata muafakat terutamanya dalam hal menentukan perompokan kepada tanah adat. Ketua-ketua adat itu ialah Lembaga, Buapak dan Kedin. Kaedah adat dalam pembahagian harta pesaka ialah:

- i. Harta pesaka suku hanya dimiliki oleh pihak perempuan dengan kadar yang sama. Dalam hal pesaka suku perbilangan adat mengatakan:

"Anak perempuan mendapat suku,
Anak lelaki mendapat soko"⁶⁶

Perbilangan di atas bermaksud dalam pesaka suku, anak perempuan mempunyai hak yang penuh ke atas harta pesaka, manakala pesaka soko atau pesaka jawatan terserah kepada anak lelaki. Innes mengatakan, "Dalam Daerah Naning, tanah pesaka (heredity land) hanya dimiliki anak buah perempuan. Jika si pemilik tiada anak perempuan tanah itu diberikan kepada keluarga perempuan terhampir dan tanah ini tidak boleh bertukar milik kepada suku lain".⁶⁷

66. Kata-kata Jaalam bin Haji Idris, Batu 16, Kampung Pegoh, Alor Gajah Melaka.

67. Innes, "Notes On Naning Customs", Suratan Harvey MSS SP 16/2/7 - 5 July, 1892, Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur, halaman 2.

- ii. Jika si mati tiada anak perempuan, tanah itu diturunkan kepada saudara saudara perempuan yang terhampir.
- iii. Jika tiada saudara perempuan, harta itu jatuh ke tangan keluarga lelaki iaitu anak-anak, apang atau bapanya. Dalam hal ini harta yang jatuh ke tangan lelaki kadar cukainya adalah tinggi kerana untuk simpanan Baitul-mal Daerah.⁶⁸

(b) Cara Hukum Kebulatan.

Cara ini berdasarkan kepada muafakat dan persetujuan pihak yang menerima ompokan. Dalam konteks ini, sifat tolak ansur adalah dipentingkan dan ini mempunyai kaitan yang rapat dengan ideologi kesukuan.

Tiga bentuk pembahagian harta kerap diaplikasikan dalam masyarakat di Wilayah Naning. Asas hukum mana yang digunakan adalah tergantung kepada jenis harta-harta dan persetujuan anak buah suku yang berkenaan.

Peranan ketua-ketua adat menyelesaikan soal-soal sosial yang lain dalam hidup bersuku tidak kurang pentingnya. Penyelesaian yang dibuat bertujuan untuk mengujudkan kehidupan yang harmoni selaras dengan falsafah adat dalam kesukuan. Dalam menghadapi jalan buntu menyelesaikan satu-satu perkara muafakat dan tolak ansur antara ketua-adat dengan

68. Fail No. 7 dalam BDN 19/62, Pejabat Daerah Alor Gajah.

anak buah sangat dipentingkan. Penulis bertemu dengan satu kes mencuri kerbau di kawasan kajian. Perkara ini tidak dilaporkan ke balai polis tetapi dibawa kepada penyelesaian adat. Dari keterangan pihak yang terlibat, kecurian tersebut dilakukan oleh enam orang pemuda dari dua buah suku. Keenam-enam mereka dapat dikesan. Dalam hal ini terdapat dua golongan ingin menyelesaikan kes tersebut. Satu pihak ingin melaporkan ke balai polis dan satu pihak lagi mahu kes itu diselesaikan di peringkat kampung. Atas persetujuan pihak yang kecurian, kes tersebut diselesaikan di peringkat adat. Institusi berkampung diadakan dengan memanggil sidang, buapak dan kedin-kedin pemuda-pemuda tadi. Dalam istiadat ini pemuda tersebut didapati bersalah dan dikenakan denda sebanyak \$200.00 secara beramai-ramai, atas permintaan tuan punya kerbau tadi.

Jelas ditunjukkan bahawa dalam menghadapi jalan buntu dalam menghadapi jalan buntu dalam hidup bersuku, muafakat dan tolak ansur adalah penting. Misalnya dalam kes pencurian kerbau, jika pemilik kerbau tadi tidak bertolak ansur untuk menyelesaikan kes itu di peringkat kampung, sudah tentu keenam-enam pemuda tadi diheret ke mahkamah. Yang penting dari segi sosiologi ialah jalan buntu hidup bersuku dapat diselesaikan melalui muafakat anak buah. Jalan untuk mencapai kata sepakat ini dibuat melalui institusi berkampung. Yang menjalankan majlis berkampung di peringkat perut ialah buapak dengan kerjasama kedin. Dari segi organisasi dapat disimpulkan bahawa perut berfungsi sebagai satu mekanisme sosial dalam menghadapi jalan buntu dalam hubungan antara anak buah di peringkat perut.

BIBLIOGRAFI

1. Abdul Rahman bin Hj. Mohammad, Dasar-Dasar Adat Perpatih, Pustaka Antara, Kuala Lumpur, 1964.
2. Chander R., Banci Penduduk Dan Perumahan Malaysia 1970, Jabatan Perangkaan Malaysia, Kuala Lumpur, April 1971.
3. Che Uda Che Nik, "Struktur Sosial Dan Ekonomi Di Wilayah Adat Perpatih Naning 1900 - 1940", Latihan Ilmiah 1973, Jabatan Sejarah, Universiti Kebangsaan Malaysia, Kuala Lumpur.
4. Cyril S. Blashaw, The Traditional Exchange and Modern Markets, Prentice-Hall 1965.
5. Datuk Samad Idris, "Benarkah Demokrasi Bermula Di Minangkabau", Dewan Masyarakat, Jun 1974.
6. de Jong P.E. de J., Minangkabau and Negeri Sembilan, (Socio Political Structure in Jelebu), Bharata, Djakarta, 1960.
7. Fox R., Kinship and Marriage, A Pelican Original, Penguin Book Ltd. England.
8. Gehard Lensky, Human Societies, Mc Graw-Hill Book Company, 1970.
9. Gullick J.M., Sistem Politik Bumiputera Tanah Melayu Barat, Dewan Bahasa Dan Pustaka, Cetakan Pertama.
10. Hooker M.B., Adat Laws in Modern Malaya, Oxford University Press, Kuala Lumpur, 1972.
11. Innes, "Notes On Naning Customs", Suratan Harvey MSS SP 16/2/6 - 5 July, 1892, Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur.
12. Kahar Bador, Kinship and Marriage Among the Negeri Sembilan, (unpublished typescript thesis submitted for the degree of Master of Arts in the Department of Anthropology), Londoh School of Economic, University of London.
13. Mohamed Din Ali, Sambaan Cakap dan Pepatah Adat Melayu, The Economy Printers Ltd., Kuala Lumpur.

14. Mohamed Din Ali, "Malay Customary Law/Family", Intisari, Vol. 2, No. 2, Malaysian Sociological Institute Ltd., Singapore.
15. Mohd. Dahlan Hj. Aman, "Pentadbiran Adat Ke Atas Sistem Tanah Di Naning - Melaka, Latihan Ilmiah 1968, Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
16. Mokhzani B.A.R., The Study of Social Stratification and Mobility in Malaya, University of Malaya, Reprinted for East Asia Culture Studies, March, 1965.
17. Nordin Selat, "Pimpinan Dalam Adat Perpatih", Seminar Persejarahan Dan Adat Perpatih, Anjuran Majlis Belia Negeri Sembilan, 1974.
18. Norhalim bin Ibrahim, "Kekeluargaan Dan Ekonomi Dalam Masyarakat Melayu Desa Di Rembau", Latihan Ilmiah Sarjana Muda Sastera, Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
19. Notes and Queries on Social Anthropology, Routledge and Kegan Paul, London, 65h. ed. reprint 1960.
20. Radcliffe - Brown A.R. & D. Fordes (eds), African Systems of Kinship and Marriage, Oxford University Press, London 1958.
21. Ramsay A.B., "Notes On The Kampong Official in The Alor Gajah District of Malacca, 1932 - 1935, JMBRAS, Vol. xxiii, Pt. iii 1950.
22. Sulaiman Rasjid, Fiqh Islam, Djakarta, 1960.
23. Suratan Harvey, Notes On Naning Customs, SP 16/2/17, Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur.
24. Swift M.G., Malay Peasant in Jelebu, London School of Economic, Monographs of Social Anthropology, No. 29, The Athlone Press, London, 1965.
25. Syed Husein Ali, Pattern of Rural Leadership in Malaya, Report of Research Carried Out Under The Sponsorship of UNESCO Research Center University Evclave Delhi, India.
26. Zainal Kling, "Sistem Penghulu Di Daerah Alor Gajah Melaka", Latihan Ilmiah 1966, Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
27. Zainal Kling, "Sistem Kekeluargaan Di Melaka Utara", Latihan Ilmiah 1966, Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

LAMPIRAN I

ATURAN HUKUM BUNUH

dikatakan oleh

Tengku Antah Yamtuan Serimenanti
Suratan Harvey, MSS. SP.16/2/14.

Cincang Pampas (ertinya orang yang melukai seseorang itu mahulah memberi seekor kerbau dan disembelih dan dimakan beramai-ramai dan kain 20 hasta akan pelilit yang luka itu) berdamailah.

Bunuh beri balas (ertinya sipembunuh membayar denda atau menyerahkan dirinya kepada waris yang terbunuh itu dan masuklah ia ke suku itu).

"Ini fasal hukum denda atas sipembunuh".

- 1) Jika Raja menghukum 66 kupang setahil 'Japita' (dibilangan ringgit menjadi \$28), iaitu di atas seorang yang membunuh orang dalam kampung Raja.
- 2) Jika penghulu menghukum sebahara (\$14).
- 3) Jika lembaga menghukum 20 serpi (\$7)

Jikalau sekiranya tidak mendapat kenyataan am siapa yang membunuh itu tetapi ada cedera hati pada seseorang maka Raja boleh meletakkan hukuman 66 kupang itu (28) pada tiap sebuah rumah yang berkeliling dekat orang yang terbunuh itu. Supaya jika mereka takut membayar denda itu, tentulah dikeluarkannya rahsia itu, dan jika tiada dikhabarkan rahsia itu, wajiblah ia membayar denda itu. Tetapi adatnya jikalau orang-orang yang akan kena denda itu pergi mendapatkan penghulu, maka bolehlah penghulu membayarkan denda itu separuh sahaja.

Demikianlah juga kalau salah kepada penghulu, boleh pula lembaga membayarkan denda itu separuh dan salah kepada lembaga, ketua suku boleh membayar separuh.

Adat dan hukum yang diamalkan pada zaman
tua-tua - Adat Perpateh

- A. 1. Berjuang naik
2. Bertangga turun.

Ertinya (1) Kesalahan anak buah yang tidak terbicara oleh Lembaga, dihadapkan kepada Undang (Penghulu) dan jika tidak terputus olehnya dibawa kepada keadilan (Raja).

(2) Apabila raja hendak menghukum/denda di atas seseorang rakyat maka terlebih dahulu ditibakan hukum itu kepada undang dan daripada undang itu dijatuhkan pula kepada lembaga, maka lembaga-lah menyampaikan hukum itu kepada anak buahnya.

- B. (I) Tali pengikat pada Raja (II) Keris penyalang kepada Undang, (III) Pedang pemancung kepada keadilan.

Ertinya: Anak buah yang bersalah itu diikat oleh lembaga, dihadapkan kepada undang, maka disalanglah oleh undang, jika tidak terputuskan bicara itu oleh undang, maka disembahkan kepada keadilan, Rajalah memancungnya.

- C. Perkara yang boleh dijatuhkan hukum bunuh:

- (I) Sumbang Salah (II) Upas Racun (III) Rumbun Bakar
(IV) Derhaka Celaka (V) Melesih Memotong.

- (I) Seorang yang berzina dengan saudara atau sukunya.
(II) Seorang yang memberi makan racun akan seseorang.
(III) Seorang yang membunuh lembaga.
(IV) Seorang yang mengenakan seseorang dengan aniaya hikmat hantu syaitan.

Itulah sahaja yang boleh dihukum bunuh. Tetapi jika seseorang salah itu terlepas daripada hukuman bunuh, itulah maknanya melarikan darah mati. Umpamanya jika tidak sempat ia masuk ke dalam kampung Raja, dicampakkan sahaja sepotongan kepalanya itu ke dalam pagar Raja, maka terlepaslah juga itu daripada hukuman mati itu, melainkan jadi orang dalam (hamba raja) selama-lamanya, dan jikalau dibunuh juga ia oleh sesiapa pun, maka di belakan oleh Raja 7 orang kepada waris yang membunuh itu.

- D. Adapun hukuman atas tikam bunuh, Samun samar, maling curi, dan sebagainya itu didenda dengan ringgit sahaja, iaitu dibawa orang salah itu oleh lembaga kepada undang maka jika kesalahan membunuh orang, maka dilacurkan oleh undang akan yang salah itu kepada pihak waris yang terbunuh, masuklah ia ke suku itu, ganti simati, maka waris pihak yang salah itu membayar hukum denda, kepada lembaga 20 emas (\$7) dan kepada undang sebahara (\$14) dan kepada Raja 66 kupang (\$28).

Tetapi bolehlah dengan mufakat, dibayarkan oleh lembaga akan denda itu kepada lembaga separuh sahaja dan yang separuh itu didapati oleh lembaga dan undang pun boleh juga membayar denda itu kepada Raja, separuh dan yang separuh itu undang mendapatnya.

Ada kala pula lembaga menghukum atas kesalahan anak buahnya dalam diam-diam sahaja, jika tiada diketahui oleh raja dan penghulu habislah begitu sahaja perkara itu. Tetapi jika diketahui oleh raja

atau penghulu, maka dikumpulkanlah pula akan orang salah itu, sebagaimana hukuman yang telah diadatkan itu, demikian lagi kalau penghulu menghukum diam-diam sahaja, itupun boleh raja menghukum sekali lagi akan orang salah itu.

Dan lagi jikalau orang yang bertikam, maka mati seorang, dan jika ketika itu dibela oleh waris yang mati itu dan mati pula yang menikam dahulu itu, tiadalah apa lagi perkaranya, melainkan kedua pihak waris itu membayar hukum denda kepada lembaga undang dan keadilan, bagaimana yang sudah diadatkan.

Sekian.

LAMPIRAN II

NAMA-NAMA PENGHULU NANING SEJAK ZAMAN
PORTUGIS HINGGA SEKARANG
1632 - SEKARANG

<u>NAMA</u>	<u>SUKU</u>	<u>TAHUN</u>
1. Datuk Siroja Merah	Biduanda	1632 (1052)
2. Datuk Siroja Merah II	Biduanda	TIDAK DIDAPATI
3. Datuk Juara Megat	Semelenggang	"
4. Datuk Gegah	"	"
5. Datuk Maulana Garang	"	"
6. Datuk Janggut	"	"
7. Datuk Timba	"	"
8. Datuk Anjak	"	"
9. Datuk Dol Said	"	-

DIPETIK DARI ABDULLAH B. ABDUL KADIR MUNSHI,
THE HIKAYAT ABDULLAH, A.H.HILL, JMBRAS, 1955,
VOL. 28, PT. III, KUALA LUMPUR, 1970 HAL. 355.

NAMA-NAMA PENGHULU NANING SELEPAS 1832

<u>NAMA</u>	<u>SUKU</u>	<u>PERUT</u>	<u>TAHUN</u>
1. Datuk Idas	Semelenggang	3	1834-1870
2. Datuk Mohd. Salleh	"	1	1870-1895
3. Datuk Ranting	"	2	1895-1900
4. Datuk Hassan	"	-	1900-1916
5. Datuk Umar	"	-	1917-1922
6. Datuk Osman Kering (Pada mulanya Datuk Arshad Pangku)	"	2	1925-1941
7. Datuk Che'lah	"	2	1946-1951
8. Datuk Mohd. Shah	"	3	1953-

PETIKAN DARI SHAHBA, PUSTAKA NANING,
KUALA PILAH, 1951 HALAMAN 55 - 60.

LAMPIRAN III

